

Η πόλη η ισλαμική πόλη, η νεωτερική πόλη, η πόλη-λιμάνι και η πόλη των ταξιδιωτών

Πηγές

Yosef Nehama, *Ιστορία των Ισραηλιτών της Σαλονίκης, τόμος VI (1978)*

«[Οι καταπατήσεις του δρόμου είναι συνεχείς, οι κανγάδες μεταξύ γειτόνων ατελείωτοι] για τη γωνιά του λιθόστρωτου...για μια υδροροή, για ένα παράθυρο σοφίτας που ανοίγει προς την αυλή του γείτονα. Διαφορές αδιάκοπες για μεσοτοιχίες, ή εξ αιτίας μιας υπάρχουσας δουλείας αναφύονται καθημερινά σ' όλους τους δρόμους. Τις λύνουν φιλικά ή με την παρέμβαση ενός ειδικού δικαστηρίου που λειτουργεί σχεδόν κάθε εργάσιμη μέρα, γιατί είναι πνιγμένο στη δουλειά. Μια προσεκτικά διατυπωμένη σειρά λεπτομερών κανονισμών προσδιορίζει το δίκιο του καθενός, για να μην πεθάνουν όλοι από ασφυξία». [*Πράγματα υπάρχουν ρυθμίσεις για την απόσταση στην οποία επιτρέπεται να εναποτίθενται τα οικιακά σκουπίδια ή να κατασκευάζονται βόθροι ή τουαλέτες, ώστε να μην ενοχλούνται οι γείτονες*]

«Ο δημοτικός έλεγχος είναι ανύπαρκτος: Κανείς δεν ελέγχει την κανονικότητα των δρόμων. Όλοι χτίζουν όπως τους αρέσει. Σπίτια και μαγαζιά ξεφυτρώνουν παντού,... εμποδίζουν τα περάσματα, στενεύουν τα σταυροδρόμια, εδώ μαζεμένα πατείς-με πατώ-σε, εκεί αφήνοντας ελεύθερες αλάνες με σωρούς από ερείπια στην άκρη. Έτσι οι συνοικίες αποκτούν έναν ιστό περίπλοκο, πραγματικό λαβύρινθο, με μαιάνδρους, τούνελ και αδιέξοδα, και κρυφές εξόδους που μόνο οι ντόπιοι ξέρουν. Κανείς δεν φροντίζει το δρόμο, κανείς τα λιθόστρωτα... Ο δημόσιος χώρος, ο δρόμος στις συνοικίες δεν έχει καθόλου διαφορετικό χαρακτήρα από τον ιδιωτικό: «...περάσματα απρόσμενα, λαγούμια, γέφυρες πάνω από το δρόμο από το ένα σπίτι στο άλλο, στοές που υποβαστάζουν κτίρια, φράγματα, πλατέματα... υπέρτατη περιφρόνηση κάθε σχεδίου, κάθε οικοδομικής γραμμής». [*Είναι αυτός ακριβώς ο ανεπίσημος χαρακτήρας του δρόμου που τον κάνει οικείο στους περίοικους*] «Ο δρόμος ανήκει στον Εβραίο και η νομολογία αναγνωρίζει το μοίρασμά του στον άξονα μεταξύ των απέναντι κατοίκων, που έχουν κάθε δυνατότητα να τον καταπατούν για να διαμορφώσουν σκάλες, μπαλκόνια, μαγαζάκια, υπό τον όρο ότι δεν καταλαμβάνουν το τμήμα που ανήκει στο γείτονα, κι ότι δεν φυτεύουν για παράδειγμα δένδρα που θα μείωναν τον αέρα και τον ήλιο, αγαθά που ανήκουν σε όλους. Ο δρόμος είναι η συνέχεια της αυλής, της κατοικίας. Ζουν σ' αυτόν κουβεντιάζοντας, γελώντας, διασκεδάζοντας... Ο μη-Εβραίος δεν ενοχλείται απ' αυτήν την κατάληψη. Κοιμούνται κιόλας στο δρόμο, με κουνουπιέρες, και κανείς δεν έχει αντίρρηση».

Νόμος περί των εν ταις νομαρχίαις δημαρχιών 1293/1877

Πράγματα που η Δημαρχία πρέπει να απαγορεύσει (άρθρο 62)

Τα πράγματα που η Δημαρχία πρέπει να απαγορεύσει είναι τα εξής: Το κοινό ή οι περαστικοί δεν πρέπει να ρίχνουν σκουπίδια στους δρόμους και στα οικόπεδα· τα χάλκινα σκεύη στα εστιατόρια και στα καπηλεία να μην μένουν χωρίς γάνωμα· τα πανιά, οι πετσέτες, τα μπουρνούζια κλπ. στα χαμάμ να μην είναι βρώμικα· το νερό από τα σπίτια και τα μαγαζιά να μην κυλάει στους δρόμους· οι καμινάδες από τις σόμπες να μην σταματάν κάτω από τη στέγη· να μην σκάβουν για σωλήνες ή υπονόμους χωρίς την άδεια της Δημαρχίας· να μην μεταφέρουν δέρματα ασκέπαστα πάνω στα ζώα· να μην βάζουν στο δρόμο δίσκους, πιθάρια, ζεμπίλια, πανέρια, κασόνια, κοφίνια, γεμάτα ή άδεια· να μην αφήνουν μπροστά στα μαγαζιά μαγκάλια ή κεπέγκια· να μην απλώνουν έξω εμπορεύματα ή να στήνουν κάποιο είδος πάγκου· να μην βάζουν έξω από τα ποτοπωλεία και τα καφενεία καρέκλες και σκαμνιά για τους

πελάτες, εκτός αν έχουν ειδική άδεια, κι αυτό ανεξάρτητα από το πλάτος του δρόμου, ή ακόμα κι αν κανείς δεν έχει αντίρρηση· να μην πουλάν στους δρόμους εμπορεύματα ή τρόφιμα, πάνω σε εταζέρες, πάγκους ή στήνοντας τέντες· να μην ετοιμάζουν στο μπροστινό μέρος του μαγαζιού, σε φούρνους ή μαγκάλια, «κεμπάπ» ή άλλα φαγώσιμα. ... να μη σφάζουν πρόβατα, βόδια ή αγελάδες, άρρωστα ή αδύναμα, αρνάκια κάτω από δύο μηνών και μοσχαράκια κάτω από τεσσάρων· να μην πουλάν κότες, γαλοπούλες, χήνες και άλλα πουλερικά αν έχουν φυσήξει στο στήθος τους (παραφουσκώνοντας τα)· να μην πουλάν στα μαγαζιά και στους δρόμους κρέατα ή ψάρια χαλασμένα..., καφέ και βούτυρο νοθευμένο, ψωμί με ελλιπές βάρος· οι τέντες από τα μαγαζιά να βρίσκονται σε ύψος μεγαλύτερο από πέντε πήχεις και να μην μένουν απλωμένες τη νύχτα· να μην κόβουν ξύλα στο δρόμο με τρόπο ώστε να ενοχλούν την κυκλοφορία· να μην αφήνουν τα ζώα να περπατούν στα πεζοδρόμια· ... να μην αφήνουν σακιά ή ασκούς μπροστά στα μπακάλικα, τα οπωροπωλεία ή άλλα μαγαζιά· στα καθαριστήρια, βαφεία, κλπ. να μην στεγνώνουν χα ρούχα και τα εσώρουχα απλώνοντας σκοινιά έξω από τα μαγαζιά ή από τη μία μεριά του δρόμου ως την άλλη· να μην ετοιμάζουν ούτε να πουλούν στους δρόμους πάνω σε τάβλες («ταμπλάδες») ή παρόμοια, «κεφτέδες» και «κεμπάπ»· να μην κυκλοφορούν ελεύθερα στους δρόμους αγελάδες, βόδια, πρόβατα, κατσίκες και άλλα ζώα· ούτε να τα δένουν από τα κέρατα μπροστά στα μαγαζιά· τέλος να μην κολυμπάει κανείς ελεύθερα στη θάλασσα.

Τῆς ἀνακαινίσεως ταύτης, τῆς συγκεχυμένης καί ἄνευ συναισθήσεως τοῦ ἐπιδιωκομένου τέρματος προχωρούσης, θ' ἀποβαίνη ὅλονέν παραδοξώτερον τί κράμμα, μοναδικόν εἰς τόν κόσμον καί ἀληθῶς *sui generis*, καθ' ὅτι οὔτε εὐρωπαϊκὴ πόλις θά ᾔηται, οὔτε πλέον τόν ἀνατολικόν τύπον θά παριστᾷ...

Γ. Κατσελίδης, «Περί καλαισθησίας», *Ημερολόγιον της Ανατολής 1883*, σ. 338.

Η τούρκικη συνοικία που απλώνεται αμφιθεατρικά στο βορινό μέρος της πόλης είναι το μόνο κομμάτι της Θεσσαλονίκης που θυμίζει Ανατολή με στενούς και κακοστρωμένους δρόμους και ξύλινα σπίτια έτοιμα να καταρρεύσουν. Η υπόλοιπη πόλη δεν διαφέρει σε τίποτα από μια πόλη της Δύσης. Δρόμοι φαρδείς με οδόστρωμα και πεζοδρόμια, μεγάλα κτίσματα από πέτρα και με πολλούς ορόφους, καταστήματα πλουσιοπάροχα εφοδιασμένα· σ' όλο το μήκος της προκυμαίας καφενεΐα, ξενοδοχεία και πολυτελείς κατοικίες· ακόμη κι ένα ωραίο βουλευβάρτο, το Χαμιντιέ, όπου βρίσκονται τα προξενεία· αυτή είναι, στο σύνολο της, η εικόνα της Θεσσαλονίκης.
Γιωσέφ Ματαλόν 12.10.1894